

Райсовет исполкомулар —
КА — ОБЩЕСТВЕННОСТЬ КӨМӨТҮН

H. TAKAHASHI,

УЛАХАН СОРУК УЛАХАН ҮЛЭНИ ЭРЭЙЭР

(Учууталлар атырдыах ыйынаагы сүбэ муньхатарыттан)

—Сага үөрэх дыла ССРП XXVII съезин, ССРП КК бэс ыйынаагы (1986 с.) Пленумун уураахтарын, оскуола реформатын бары хайыскаларын олдохто киллэрин сылаан буолуога, — дии сагалата бэйэтин дамылаатын ССРП райкомун бастаны секретара Г. М. Басолятин оройуон учууталларын атырдыах ыйынаагы сүбэ муньхатарыттан.

Реформаны олдохто киллэрин үйүс сылытар үтүтүннүт. Аастыт кэм үстата ити хайысханан оройуонга сорох хамсаанынар таһаарылымылар. Боппурөөс ССРП райкомун 1985 снл балаган ыйыгар буолбут IX пленумугар, совхозтар, базоннай предприятиялар, оскуолалар партийнай төрүөтлөрүн муньхатарыттан алаан-минхэн дүүүлэниллибитэ, туһааннаах уураахтар ылымлыбыттар.

Оскуола реформатын сүрүн туһаайыларын үөрэнээччилэр үлэсэ үөрэтин, идэсэ туһаайы боччумнаах мнэстэиылар. XXVII партийнай съезд үөрэтөөн оңорон таһаарылаах үлэни кытта ситиһинээһин дөһөскэй принцибин олдохто толору киллэрин шаадата тирөөбөтүн бэлиэтээбитэ. Ити соругу толорууга оройуон оскуолалара базоннай хайыскалар, предприятиялар көмөлөрүнэн сорох үлэлэрин ыттылар.

Производственный үөрэхтөөһүн, 16 кабинеттара баар буолуулар, Диринг уонна Кылаастаах орто оскуолаларын кабинеттара республикада туһааннаах дьһан иккис уонна үйүс мнэстэлэниилэр. Алта стационарий үлэ, сыныалан лаабырдара үлэлиилэр, уонсыйа 1500 кв. м нэннээх пленочнай теплицалар оңордулунулар. Кэлин иккис сылга оройуон 350 выпускниктара тыа хайыскаларыттан идэлэрин баһылаатылар.

Ол эрээри ити бастаны ара хардымдар, ССРП райкомун IX пленумун, райсовет исполкомун уураахтарын сорох өтө, чуолан, материальной базаны тэрийин уонна бөдөрөгүү чааһыгар, толоруллубатылар. Итиннээх буруйдаахтарынан, бастаан турун, базоннай предприятиялар салайааччылары буолаллар. Балаһыаннаа ордук оройуон киһини уонна Мугудай орто оскуолаларыгар мөлхөх. Үөрэнэр кабинеттары, сыахтары оңорууга, рабочай мнэстэи булууга өрөмүөнүүр-техника с к с к эй предприятия (Тимофеев Ф. А.), райпо (Монастырев Н. И.), промкомбинат (Листников А. П.), Агропромстрой мехучастка (Пахомов Н. О.) эппизитинээ суох сыһааннастылар. «Мугудай» совхоз (директор Сергей С. И.) үлэ, сыныалан лаабырын тулууга, рабочай мнэстэи тэрийингэ оскуоланы кытта үтүтүннүт дьһаабын толорбото. Совхозтар фермаларыгар уонна мастерскойдарыгар 96 рабочай мнэстэ тэриллэхтэрин оһунгар бүтүгүнү туруулаан 36 эрэ баар. Кэлин иккис сылга совхозтар 225 мнэстэсэ 9 хоккутаагы отуулары тууохтаахтарыттан күн бүгүн биһр да суох.

Оскуола реформатын олдохто киллэрингэ итинни сыһаан базоннай предприятиялар салайааччылары эппизитинээх сүөхтарынан, партийнай нэстэрин умуууларынан эрэ кылааһылар. Оттон ол кылааһах дүүүлгэ туруохтаах. Кэм ирдэбилэ итинни. Ылымлыбыт уураахтары уонна сорууттары толо-

рууга, ону сэрэс партийнай уонна государственнай дьһсиппириннээһин кэбээччилэри кытта сыһааннаах ыйыта тылтан дылаада тахсар уолдыаста.

Материальной базаны бэйэ күүһүнэн тэрийин, бөдөрөгүү өтүтүн итиннээ үлэсэ итинни, производственный үөрэхтөөһүн чааһынан оскуолаларга балаһыаннаа эмиз бөрдэ суох. Кэлин биһс сылга оскуолаларга начальнай кылаастарга үлэсэ үөрэтин 7 кабинетта, хаачыйар үлэ 2 кабинетта уонна идэсэ туһаайыга аналлаах 5—6 барыта 14 кабинет оңорулунна. Оттон былааннаа 37 көрүдүбүтэ. Үлэ орду Чуралчы, Мугудай, Сылгы, Хайысхыт орто оскуолаларыгар ыттыллыбат. Оскуолалар мастерскойдарыгар былаан ыттыллынан 313 рабочай мнэстэ баар буолуохтаахтарыттан баара-суога 85 эрэ үлэлиир. Мастерскойдарга станоктар, инструменнар тииһбэттэр. Үөрэнээччилэр дуогабар быһымынан сааһаны толоруулары олус аһыйах. Үгүс оскуолалар пришкольной участкаларыгар оһууттары оңоруу киллэриилэ иллик, ыттылаар сирдэригэр үүкүүнү ылым аһары намыһах. Ити барыта педагогиктиктар материальной базаны бэйэ күүһүнэн оңосторго инициативалара намыһабыт, бу дылаада үөрэнээччилэр уонна төрөһүүтүт ситэтэ суох тардыллыаларын кэрэһэлиир. Оскуолалар директордара бу туһунан толоруллубатылар, сөптөөх дылаалары ылаллара эр-биһлэр.

Үлэсэ үөрэтин ситиһиндээх буолууга, туох-ханык иһиннээ, үлэ уруогун учууталларыттан, инструктордартан уонна производственный үөрэхтөөһүн мастардарыттан тулууктаах. Үөрэнээччилэр көрдөрүлүбүнэн, ити предметтэр уруонтар уонна общественнай туһааһаа үлэсэ аһааһыт чаастар үгүс-түк сөптөөх бэлэс суох, методическай өтүтүннээх таһымаахтын ыттыллар. Уруонтарга барылар матырыйаалы үөрэнээччилэр учуутал аһан биһиритинэн суруйуулары элбэх биһиритинэн ыллар, ол программа практикескай чааһынаа тыһаа ыһааһы оңорор. Ити предметтэри үөрэтин хаачыстыбатын тосту үрдэтин, дылаатынан уһуннарыны суох оңоруу сорууга тууар.

Үөрэнээччилэр сааһык практикаларын үөрэммит идэлэринэн барымыларын кэһиллэр таһаарыла туруллар. Ити выпускниктар үлэсэ аһааһыларыгар эмиз көстөр. Итинни сыһааннаах производственный үөрэхтөөһүн аатын суолун үрдэппэт, төттөрүтүн реформа дьһоһунаах соруун олдохто киллэрингэ оңорго сатаан маһий үөснэгэр. Оскуолалар, совхозтар уонна предприятиялар салайааччылары үөрэнээччилэр практикалары тэрийингэ итиннээ выпускниктары үлэсэ аһааһынаа ураты аһааһыт ситиһин сыһааннаахтар.

Үөрэнээччилэр үлэсэ бэлэмнээһин дьһоһунаах аһааһыттан иһиллэр сааһытгы үлэлэрин уонна сыһааннаахтары тэрийин буолар. Оскуола оһолоро сааһытгы сыһааннаахтары кэһиллэр оңорон таһаарылаах үлэсэ кыттылаах үтүө үгэснэ кубулуйда. Ол соруотх XI пятилеткада үөрэнээччилэр куустэринэн 3 мөлүйүн көрүдүбүтэ сөптөөхтөөх үлэ толоруллубуттан даһаны көстөр. Быйыл оһолор үлэсэ

рин уонна сыһааннаахтары тэрийингэ 130 учуутал уонна 23 наставник кыттыһыны ылаллар. Ыһиллэр ортолоругар С. Е. Федосеев, С. С. Дьячонский, Д. А. Абрамов, Г. Н. Собакин курдук оһууттаах үлэлиттэр бааллар. Ыһиллэр сэрэс эдэрдэри В. А. Федоровы, Н. Н. Адамовы, П. П. Макаровы маһталынан аһааһыт.

Үөрэнээччилэр сааһытгы сыһааннаахтары уонна үлэлэрин тэрийингэ быһаарыла иллик боппурөөс, көтүтүүлэр ардыгар эппизитинээ суох сыһаан да аһааһа суохтар. «Мугудай», «Чуралчы», Эрилик Эристин аатынан, Субуруускай аатынан сов-

Итиннээ салгыы даһылаатчыт оскуолалар биһрдиллээ предметтэри үөрэтин турутар ситиһин тохтоото.

Естественнай-математическай цикл предметтарыт үгүс оскуолаларга үөрэтин кабинеттара үлэлиилэр. Математикада уонна физикада үөрэтин туруга орду Чуралчы уонна Диринг орто оскуолаларыгар үчүгэй. Инженерская бэрэбэркэлэр, контуруолунай үлэлэр уонна экзаменнар түмүктөрө үлэсэ боччумнаах итэһастэр баалларын көрдөрүлүбүнэн, Математикада ыттыллыбыт контуруолунай үлэни үгүс оскуолалар IV уонна IX кылаас-

куолаларга ити предметтэргэ кылаас таһынаагы үлэ ситэтэ сүсх тэриллэр. Инженерийдар, кырааһы үөрэтэр курубуоктар үлэлээбэттэр.

Начальнай оскуола үүһүр көлүөнэни үөрэтин итинни үлэтигэр аһааһыт уураар сүрүн эвеноман буолар. Пятилетка бүтүүтэ бары оскуолаларга 6 саастаахтар үөрэнэр буолуохтара. Ол материальной базаны тэрийингэ быһааһаах үлэни ыттары начальнай кылаастар учууталларынан хаачылыуучуулаах үлэни үлэлиир кэһиллэр. Итиннээ 50-ча бырыһааннара үрдүк үөрэхтээх буолаллара ситиһиннээх.

хостарга, райпо тэрийиннээ Чуралчы сэлэһиннээх үлэлэхтээх үлэ, сыһааннаах лаабырдара сөптөөх базалара суоһунан үлэлээбэттэр. «Мундарааһы» совхозка үлэлээн испит «Антерес» лаабыр санитарнай-гигиеническэй туруга мөлхөһүнэн сабылына. Сорох оскуолаларга лаабырга сыһааннаах оһолору медицинскэй көрүүнэн хаһыт ситэтэ суох. Быйыл совхозтар үгүс отделениеларыгар оһолор оттуохтаах сирдэс улахан дьһон эвеноларыгар бэрликиилэр. Үөрэнээччилэр механизированнай аһааһа эвенолары иһиннээ оттуур эвеноларга кубулулуунулар Итинни практиканы быйылгы курдук да маһахан сааһытга сөптөөһүн аһааһа табыллыбат, ити алһаһы көһнөрөр. Үөрэнээччилэр эвеноларга көлүгэр түһэрэр, сирдэрин байлаларыт төһнөрөр наадалаах.

Оскуолаларга идэсэ туһаайы үлэсэ эмиз ситэтэ суох тэриллэр. Оройуону рабочай кэһириин хаачыһаахтар, оройуон бэйэтин территориялар үлэлэр 13 М-дээх СПТУ-да үөрэнээччилэри дьһыты былаанаа снл аһааһы толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа буолуу түмүгэ, оһуоха эппизитиннээ, бастаан турун, оскуолалар салайааччылары сүтэллэр. СПТУ-да үөрэхтэригэр мөлхөх, «ыраахан» дьһон аһааһааһы оһолору ыттыт омсоллох практикэсэ олдохсуйда. Сорохторго толоруллубатын кытта хайдах да эйэлэһиннээ табыллыбат. Ити, туох-ханык иһиннээ, бу үлэни ситэ сыһаанлааһа бу

○ Биир иллээх кэргэннэ ○
Балаган ыйа: АРМЯНСКАЯ ССР ЫЙА

Столицата — Ереван куорат.
Олохтоомут күнэ — 1920 снл сэттисин 29 күнэ.
ЗСФСР састаабыгар илһирсэн ССРС-ка киирбит күнэ — 1936 снл ахсынньы 5 күнэ.
Территорията — 29,8 тыһыынча квадратнай километр.
Нэһилиэнньэтэ — 3119 тыһ. киһи.
Армяналар нация сүрүн нэһилиэнньэтинин буолаллар. Республика бэйэтэ 2,7 мөлүүн армяналар олохтоолор, оттон ССРС бүтүүнү Үрдүкү ыллаахха, 4,1 мөлүүнү миннээхэ тииһэллэр.
Бүтүктүгү Армения културата түн буларгыттан сими тардар. Кылааскабай общество Армения территориятыгар билиги арабыт саралаан 1 тыһыынча снл миннээхэ көмтөн ыла баар буолбута биллэр. Билигин Армения территориятыгар Уруттуу государство үөскээбитэ. Армянская народность үөскээниин историктар билиги арабыт миннээхэ 1 тыһыынча снл миннээх агарыттан ыла бааллар. Билигин арабыт 6—3 үйэлэргэр армяналар саарыстыоннара Ахеменидтар уонна Селевкидтар агардасты сабардаһыаннарыгар түбөспүттөрө. Билигин арабыт миннээхэ бастагы үйөттөн ыла Рим уонна Парфия илһир ардыларыгар охсууу күһүрүттэ. 3—4 үйэлэргэ Ирантан тутулуктаах феодальнай государство үөскээбитэ. 7—15 үйэлэр арабтар, англиттар, селджуктар, монгол-татардар уонна Тимур ыраахтааҕы сэринилэр тогу ааһан киирбит миннээх буолбуттара. 16—18 үйэлэргэ армяналар Иран уонна Турция талабырдыттарып батталларыгар түбөспүттөрө. Армян порута Иран уонна Турция батталып утары босхолонуулаах охсууууа турмуута.
1805—1828 сылларга Иранга Армения (Эриванская губерния) Россия холбоомута. 1870 сылларда крестьянскый реформа капитализм сайдыытын түргэтэппитэ. 19-с үйэ бүтүүтэ бастагы социал-демократическый куруһуоннар баар буолбуттара. 1902 сыллаахха армянская социал-демократ союуа. 1905 сыллаахха РСДРП комитетта төрүттүлүтэ үлэһит кылаас революционнай охсууутун салайбыттара.
1905—1907 сыллардаагы нуучка бастагы революциятыгар, оттон кэнини 1917 сыллаах олунньулаагы уонна сэттисиннээх революцияларга армян порута активнай

кыттыыны ылаа, баттыгастаах баайдары утары хапсыһыкта киирбитэ. Ол эрээри порут революцията миннээх тутуулаах охсууулаах. Армения Англия уонна Турция сэринилэр тогу ааһан киирбиттэ. Ити 1917 снл сэттисиннээхтэ.
Совет былаанна Арменияда 1920 сыллаахха бүтэһиттээхтэ миннээхтэ. Ити снл сэттисиннээх 29 күнэ Армянская ССР төрүттүлүтэ күнүтүн аабыллар. Армянская ССР 1922 снл кулун тутар 3 күнүгэр ЗСФСР састаабыгар киилэриллибитэ, оттон 1936 сыллаахха сэттисиннээх 5 күнүгэр ССРС-ка көгүл өттүнэн холбосута.
Армения Коммунистическый партията 1920 сыллаахха төрүттүлүтэ. Кийи бэйэтэ кээһитигэр 100 тыһ. ордуу ахсааннаах партия чыһааннарыгар кандидаттары түмэр. 522 тыһ. ордуу ахсааннаах ЫБСЛКС чыһааннары, 1,3 мөлүүн профессор чыһааннара бааллар.
Советскай былаас сылларыгар Армения сайдыылаах коллективнай халыаһыстыбалардаах индустриальнай республика буолу баарыа сайыһа. 1979 снлы ылар эбит буоллаахха, промышленность ошон таһаарыта 1940 снлы кытта тэҥнээхтэ 42 төгүл улаатта. Электростанцияны ошон таһаары 12,1 млрд. киловатт часка тэҥнээтэ. Каскад Севано—Разданскый ГЭС курууу промышленнай тогу биир бөдөн миннар баар буолулар. Өнөөх металлургия, электрооборудование, станоктар, аавар-суоттуур массынналары ошон таһаарар промышленность салаалара кэһиллээхтэ сайдаллар. Порут халыаһыстыбатын бүтүктүгү наадыһытын толугар химическый промышленность сайдыыны ыла. 1979 снл түмүтүнн ыллаахха, 310 колхозтар, 439 бөдөн совхозтар төрүттүлүтэ үлэһиттэр. Тыа халыаһыстыбатын бородуукталарын өлгөмүн үүнүтөр, виноградар уонна отонноох културалар ыһыллар плантацияларын көннөрө 88 тыһ. гектартан ордуу, оттон сыла ортогунан 401 тыһ. тонна үүнүүтү, ол иһигэр 24,4 тыһ. тонна винограды хомуйаллар.
Туорахтаах култура 434 тыһ. гектарга ыһыллар. Сигирдиллэр бааһыналар көннөрө 270 тыһ. гектарга тэҥнээтэ. 1980 снл сараланытыгар ынах сүөһү ахсаана 773 тыһыынча төбө тииһитэ, бараан уонна коза ахсаана 2323 тыһыынча төбө этэ. Ар-

мянская ССР тиир суолун уһуна 0,71 тыһ. километр, массынна суолун уһуна 8,8 тыһ. километр (1979с.).
Армянская ССР үрдүк културалаах, бөдө таһааннараах, аа дойдун үрдүн биллэр-көстөр наукада дааны искусствода дааны ситиһиллээх представительнары албаһа биирдэ. Орто үйэлэргэ армян порутун лириказын ааһан көрдөххү, Месроп Маштоц, Григор Нарекаци, Нерсес Шнорали, Костандин Еранкаци уо. д. а. бэртээх поэзияларын умсугуулаах ааһааһыт. Бу поруттар айымньыларын В. Брюсов, М. Лозинский, Н. Тихонов, П. Антокольский курдук тыл сүдү маастардара тылаастан нууччалы сааһаһытара. Армян порутун улуу айымньытын «Давид Сасунский» диэн сөһөн буолар.
Армянская ССР-да 57,6 тыһ. студенаарга кылаага идэһи биир үрдүк үөрэх 13, орто үөрэх 65 заведениелара бааллар. Наукалар Академиялара 1943 сылтан үлэһит. 14 театрдар бааллар. Олортон саамай улаханнарынан Уло Кыһыл Знамята орденнаах (1956) Г. Сунджян аатынан драматическый театр уонна А. А. Спендиаров аатынан Армянская опера уонна балет театрдары бааллар.
Армения—түн былыргы уонна үрдүк култура дойдутунан аатырыан аатырар. Миннээх «Загадочная анныгар музейнаа» ааттамыт былыргы тутуулар, киирбестөр үлүһтүлэрэ туристар саамай сөбүлээн көрөр мээстэлэрин буолаллар. Олортон бирдэстэриннэн үтүө айылдалаах, былыргы үһүсүннэр түмүлүбүт «Кылаабынай саалаларынаа» — Араатскый дэхси сир кийи эйгэтэ аарылар. Миннээх Армения былыргы столицалара олохсуйбуттара. Бу остоорууа сиринн көрө дойдуга Арзни, Джермук, Цахкадзор курдук бэртээх курорттарга дойдубары уһутуу сүүһүннэ тыһыынча үлэ дьоно, туристар көлөн сыһааналлар, доруобууларын көннөрүтүлэр.
Армянская ССР социальнай-экономическый сайдыыны илһирдэһи сылаага ылар. Ол үтүлэрин иһин Ленин орденнаах (1938, 1968, 1978), Октябрьскый революция орденнаах (1970), Поруттар доводоһууларын орденнаах (1972) билиэтэминтэ. Күннээх Армения ССРС биир үүнэр сайдар кээһиллээх быраатты республикатынан буолар.

Оройуон кырдыаас учууталларыттан бирдэстэрэ, 1945 сылтан партия чыһаана. Аа дойдуну көмүскүүр Улуу сэрни активнай кыттылааҕа Семен Михайлович Максимов олоһун 69 сылыгар уһун ыраахан ыарыһтан өлөн туораата.
Семен Михайлович Чурапчы оройуонун Танда-Бахсы нэһилиэгэр дьадаҕы кэргэннэ 1917 сыллаахха төрөөбүтэ. Кийи маһнай Сылан начальнай, оттон Кытаан сэттэ кылаастаах оскуолатыгар үөрэммитэ. Салгы Чурапчытаагы педагогическый училище үөрэнэ киирбитэ. 1940 сыллаахтан Семен Михайлович педагогическый үлэтэ Уорда начальнай оскуолатыгар учууталлаһыныһа сараламмыта.
Кийи таптыыр үлэтин Аа дойдуну көмүскүүр Улуу сэрни сараланыта быстах кэмтэ тохтоппута. 1941 сыллаахха балаган ыйыгар Семен Михайлович Кыһыл Армия кээһитигэр ыһаарыллыбыта. Кийи Согуруууу Армааны фронт 201-с

стрелковий полкатыгар саллаатынан сылдьан бобуой сүрэхтэннинн ылабыта. 1942 сыллаахха аҕаар бааһыран, ити снл дойдутугар эргиллэн кэлбитэ.
С. М. Максимов 1942—1945 сс. Кытаанна оскуолатыгар военрутууан, 1945—1947 сс. Чурапчы сэттэ кылаастаах оскуолатыгар директорууан үлэһитэ. Салаар дьобурдаах эдэр кийи ЫБСЛКС райкомун иккис секретарынан быһаардаммыта. 1947—1948 сс. Дирингизэби оро дьэһитигэр директорууабыта. 1948—1966 сс. Болтоно начальнай оскуолатын сибидиссыйнаа айымньылаахтык үлэһитэ. Бу сылларга Семен Михайлович партиянай үөрэх пропагандаһынан уонна маһнайгы сүһүөх партиянай төрүтэ секретарынан, олохтоох Совет депутатынан таһылаан үлэһитэ.
С. М. Максимов сэрингэ ылбыт бааһытан доруобуйага мэлтөөн, иккис группалаах инвалида буоллар, кэһикки сылларга Чурапчы орто

оскуолатыгар учууталынан, интээччинн, олоһун тигэх күнүгэр дьэри бу оскуола техникескый үлэһитинн сылдьыбыта.
С. М. Максимов уһун сылаах эһиктэ сүөх үлэтин Советскай правительство үрдүктүн саралаабыта. Кийи «Бойобуой үтүөлэрин иһин», «Германияны кыһаһы иһин», «Аа дойдуну Улуу сэринтин 1941—1945 сылларыгар килбэһиннээх үлэтин иһин» медалларынан, оттон кэһин Улуу Кыайы 30, 40 сыллардаагы юбилейнай медалларынан, Аа дойдуну Улуу сэринтин I степенэ орденнаах уонна «Уло ветерана» медалынан, Саха АССР Верховной Советын Президиумун Бочуотунай Грамотатынан, өр сыллаах пропагандаһыт үлэтин иһин ССКП обкомун Бочуотунай Грамотатынан наараадаламмыта.
Доробут, табаарыстыт Семен Михайлович Максимов туһунан үтүө ойдобул билиги сүрэхтигэр мэлдьитин тыһынаах буолуоҕа.

СЕМЕН МИХАЙЛОВИЧ МАКСИМОВ

Былыргы уонна мэлдьи эдэр

Дойду бөдөн куораттарыттан бирдэстэрэ, аромшленнай, транспортнай уонна культурнай кийиннэн буолбут Куйбышев куорат быһыл 400 сааһын туолар.
Куйбышев куорат олохтоохторо ССКП XXVII съезин уураһаһын, XII пятилетка былааннарын толоруута биллэр-көстөр кылааһы киилэрдэллэр. Куорат предпринимедара партиянай съезиннэн билиэтэминт уларыта тутуу сүлугар, производствонун интенсификациялааһытга сорууулаахтык турунулар. Кийилэр үлэһитин түмүтэ—турган кппаттаах ТУ-154 лайнердар, уникальнай ста-

чистыбатын тупсарыта, олоһор дьэһлэр уонна социальнай-культурыга й объекттар тутууларын түргэтэһитэ туһааһылар.
Бүтүктүгү Куйбышев бу—хас да үрдүк үөрэх заведениелара, научнай-чинчийэр институттар, түөрт театр, уонунан аабыллар библиотекалар, кинотеатрдар уонна кулуунтар. Куоракка араас музейдар, парналар уонна стадионнар аһыллылар.
Снимокка: куорат Молодогвардейскый уулуссата.
Н. Никитин фотота, (ССТА фотохрониката).

Редактор Н. Е. МАКАРОВ.

Оройуоннааһы кийи балыһаа бастааһаннай үлэһэ санитарналар, лопар, иладошник, сестра-халыаһкалар наадалар. Үлэһэ иһирсэн бааһаахтар көһөтүһүтүгэр. Телефонмут М-рэ: 21-167.

ССКП райкома, райсовет исполкома, ЫБСЛКС райкома, революционнай, бойбобуой уонна үлэһэ албан аат оройуоннааһы кулууба ССКП чыһаана, сэрни уонна педагогическый үлэ ветерана

МАКСИМОВ Семен Михайлович уһун ыраахан ыарыһтан өлбүтүнн, олоһоругар, сибэһиритигэр, аймахтарыгар дириг кутурданын биллэрдэллэр.

Районо, Хадаар, Болтоно аҕыс кылаастаах, Чурапчы орто оскуолаһарын коллективтара кырдыаас учуутал, сэрни ветерана
МАКСИМОВ Семен Михайлович уһун ыраахан ыарыһтан өлбүтүнн, олоһоругар, аймахтарыгар дириг кутурданын тирирдэллэр.

Таптыыр аҕабыт, эһэбит, аймахтыт **МАКСИМОВ Семен Михайлович** уһун ыраахан ыарыһтан өлбүтүн табаарыстарыгар, билэр дьонугар, диригини курутуулаах туран, интэһиннээбит.
Өбөлөрө, сибэһирэ, аймахтара.

Таптыыр ийэбит, эһэбит, эдьиһибит колхознай тутуу ветерана
ЧИЧИГИНАРОВА Ирина Александровна уһун ыраахан ыарыһтан өлбүтүн бары билэр дьонноругар, аймахтарыгар диригини курутуулаах туран, интэһиннээбит.
Уолаттара, кийинтэрэ, сибэһирэ, бырааттара, балыстара.

САҒА КИИНЭ

Балаган ыйыгар оройуон экраннарыгар «Мосфильм» студия «Выйти замуж за капитана» диэн өнөөх хартыһыта таһаарыллар. Режиссер Виталий Мельников уонна сценарист Валентин Черных таптал туһунан кийиннэн оворуохтары бэрт өргөн баарытара. Ол сааһаһарын толорон, кийилэр кэргэнни дьолун билбэтэ билигин дьахтар туһунан биһирэмнээх кээһиллэр.
Оруоллары толорооччулар—киэһин биһирэммит актердарымы Вера Глаголева уонна Виктор Проскурин.

С. ДАНИЛОВ.

Сыннаана олорон

ПУШКИН ДЬИЭТИТТЭН БУДУМНЬУЛАР

Большое Болдино (Горьковский уобалас). Большое Болдино сэлэһиннээх баар А. С. Пушкин музей-заповеднигар ыһааһыт реставрациялар үлэлэр көмнэригэр көстүбүт маһыһааттар илһирдэһа да, бүтүн кылааска тэҥнээхтэр. 1831 снл уонна 1836 снл диэн даталардаах иһин

маһыһаат Александр Сергеевич бэйэтин да маһыһааттара буолуохтарын сөл, тоҕо дьэһааххэ иһилэр дьэ халыаһытара олоһо сылдьыт өтүлэригэр көһүтүлэр.
Бу сэлэһиннээх поэта аатын кытта сибэһастэһи барытын—уһааһа да халыһаһа, муумуу көлүччө-

лэрдээх парканы, «Луночник» хатын чарагы барытын харыстабыллаахтык туталлар. Вдигини реставратордар халыаһыстыбанын тутуулары көлөрүтүр түһэрэ сылдьаллар.
(ССТА корреспонденцияны интэһиннээһиннэн).